

КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА
Кафедра спеціальної психології, корекційної та інклюзивної освіти

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Проректор з науково-
методичної та навчальної
роботи

О.Б. Жильцов

2017 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ДЕФЕКТОЛОГІЯ

(шифр і назва навчальної дисципліни)

галузь знань 23 Соціальна робота
(шифр і назва галузі знань)

спеціальність 231 Соціальна робота (Соціальна педагогіка)
(шифр і назва спеціальності)

інститут, факультет,
відділення Інститут людини
(назва інституту, факультету, відділення)

2016 – 2017 навчальний рік

Робоча програма навчальної дисципліни «Дефектологія» для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти зі спеціальності 231 Соціальна робота (Соціальна педагогіка).

Розробник:

Тетяна Василівна Мельніченко, старший викладач кафедри спеціальної психології, корекційної та інклюзивної освіти Інституту людини Київського університету імені Бориса Грінченка.

Робочу програму схвалено на засіданні кафедри спеціальної психології, корекційної та інклюзивної освіти Київського університету імені Бориса Грінченка.

Протокол від “11” січня 2017 року № 10

Завідувач кафедри спеціальної психології, корекційної та інклюзивної освіти
_____ (О. В. Мартинчук)

Розподіл годин звірено з робочим навчальним планом. Структура типова.

Заступник директора Інституту людини _____ Н.А. Клішевич

ЗМІСТ

Пояснювальна записка

Структура програми навчальної дисципліни

I. Опис предмета навчальної дисципліни

II. Тематичний план навчальної дисципліни

III. Програма

Змістовий модуль I. Теоретичні основи дефектології.

Змістовий модуль II. Діти з порушеннями аналізаторів, мовлення, опорно-рухового апарату та нервового розвитку.

Змістовий модуль III. Діти з порушеннями інтелектуального, психологічного розвитку, розладами аутистичного спектра та складними порушеннями. Система освітніх послуг для дітей з порушеннями психофізичного розвитку.

IV. Навчально-методична карта дисципліни «Дефектологія»

V. Плани семінарських занять

VI. Завдання для самостійної роботи

Картка самостійної роботи студента

VII. Система поточного та підсумкового контролю

VIII. Методи навчання

IX. Методичне забезпечення курсу

X. Рекомендована література

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Робоча навчальна програма з дисципліни «Дефектологія» є нормативним документом Київського університету імені Бориса Грінченка, який розроблено кафедрою спеціальної психології, корекційної та інклюзивної освіти на основі освітньої програми підготовки здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти відповідно до навчального плану для спеціальності 231 Соціальна робота (Соціальна педагогіка).

Робочу навчальну програму укладено згідно з вимогами Європейської кредитної трансферно-накопичувальної системи (ЄКТС). Програма визначає обсяги знань, які повинен опанувати здобувач першого (бакалаврського) рівня відповідно до вимог освітньої програми, алгоритм вивчення навчального матеріалу дисципліни «Дефектологія», необхідне методичне забезпечення, складові та технологію оцінювання навчальних досягнень здобувачів вищої освіти.

Змістовий стрижень програми спрямований на реалізацію головної **мети курсу**: висвітлення основних закономірностей та особливостей розвитку, виховання та навчання дітей з порушеннями психофізичного розвитку (порушення зору, слуху, мовлення, опорно-рухового апарату, затримка психічного розвитку, розумова відсталість, розлади аутистичного спектра, складні порушення та ін.).

Завдання курсу:

- надати здобувачам вищої освіти теоретичні знання щодо загальної характеристики різних категорій дітей з психофізичними порушеннями, етіології, механізмів, симптоматики, класифікації, динаміки протікання даних порушень за умов цілеспрямованого навчання та виховання;

- ознайомити здобувачів вищої освіти з понятійно-категоріальним апаратом дефектології;

- ознайомити зі структурою порушення при різних порушеннях психофізичного розвитку;

- ознайомити з потенційними можливостями розвитку особистості кожної категорії дітей з порушеннями психофізичного розвитку;

- обґрунтувати принципи створення і розвитку системи спеціальних закладів для виховання дітей з метою здійснення оптимального впливу на хід розвитку, формування активної соціально-корисної особистості до самостійної трудової діяльності.

Вивчення навчальної дисципліни «Дефектологія» спрямоване на опанування таких компетентностей у здобувача вищої освіти (відповідно до освітньої програми напряму підготовки 6.010106 Соціальна педагогіка):

- знання психічних властивостей особистості на різних вікових етапах її розвитку;

- знання природи, змісту, видів і форм прояву психофізичних порушень у людей різного віку, статі, професії та етнічно-культурної приналежності;

- вміння застосовувати адекватні методи діагностики психофізичних порушень;

- володіння інструментами оцінювання і вимірювання індивідуально-психологічних особливостей особистості та соціального оточення, в якому здійснюється життєдіяльність особистості;

- володіння знаннями про шляхи та способи передбачення, попередження, подолання суперечностей у взаєминах між окремими людьми, групами, об'єднаннями.

Після вивчення навчальної дисципліни здобувач першого (бакалаврського) рівня повинен продемонструвати такі **результати навчання**:

- Здатність продемонструвати базові дефектологічні, психологічні та педагогічні знання у процесі забезпечення соціально-педагогічної діяльності з особами з порушеннями психофізичного розвитку, з урахуванням їх особливостей, у різних соціальних інституціях.

- Здатність визначати основні порушення психофізичного розвитку, етапи соціально-педагогічної діяльності з особами з порушеннями психофізичного розвитку;

– Здатність визначати мету та завдання просвітницької роботи з особами з порушеннями психофізичного розвитку;

– Здатність продемонструвати знання теоретичних та нормативно-правових засад дефектології, особливостей та шляхів покращення життєдіяльності дітей та молоді з особливостями психофізичного розвитку у соціальному середовищі; забезпечувати сприятливі умови для їхнього розвитку та соціалізації в різних інститутах соціального виховання.

Кількість годин, відведених навчальним планом на вивчення дисципліни «Дефектологія», становить 90 год., лекції – 22 год., семінарські заняття – 20 год., самостійна робота – 42 год., модульний контроль – 6 год. Вивчення дисципліни у 2 семестрі закінчується складанням заліку.

I. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність (спеціалізація), освітньо-професійна програма	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 3	Галузь знань <u>23 «Соціальна робота»</u> (шифр і назва)	Нормативна	
	Спеціальність (спеціалізація): <u>231 Соціальна робота.</u> <u>(Соціальна педагогіка)</u> (шифр і назва)		
Модулів – 3		Рік підготовки	
Змістових модулів – 3		1-й	
Загальна кількість годин – 90		Семестр	
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 2 самостійної роботи студента – 2	Освітньо-професійний рівень: перший (бакалаврський)	2-й	
		Лекції	
		22 год.	
		Семінарські	
		20 год.	
		Модульний контроль	
		6 год.	
Самостійна робота			
42 год.			
Вид контролю			
залік			

II. СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

№ п/п	Назви теоретичних розділів	Кількість годин					
		Разом	Аудиторних	Лекцій	Семінарських	Самостійна робота	Модульний контроль
Змістовий модуль I. Теоретичні основи дефектології.							
1.	Вступ. Предмет і завдання дефектології. Поняття «норма» і «відхилення» в розвитку дитини.	9	4	2	2	5	
2.	Наукові концепції Л. С. Виготського та їх значення для дефектології.	8	2	2		6	
3.	Етіологія порушень психофізичного розвитку.	9	4	2	2	5	
	Разом	28	10	6	4	16	2
Змістовий модуль II. Діти з порушеннями аналізаторів, мовлення, опорно-рухового апарату та нервового розвитку.							
4.	Діти з порушеннями зору та слуху.	8	4	2	2	4	
5.	Діти з порушеннями мовлення та опорно-рухового апарату.	12	6	4	2	6	
6.	Діти із захворюваннями нервової системи. Реактивний стан і конфліктні переживання у дітей. Діти з психопатичними формами поведінки.	8	4	2	2	4	
	Разом	30	14	8	6	14	2
Змістовий модуль III. Діти з порушеннями інтелектуального, психологічного розвитку, розладами аутистичного спектра та складними порушеннями. Система освітніх послуг для дітей з порушеннями психофізичного розвитку.							
7.	Діти з затримкою психічного розвитку.	7	4	2	2	3	
8.	Діти із розумовою відсталістю.	7	4	2	2	3	
9.	Діти з розладами аутистичного спектра та складними порушеннями.	7	4	2	2	3	
10.	Система освітніх послуг для дітей з порушеннями психофізичного розвитку.	9	6	2	4	3	
	Разом	32	18	8	10	12	2
	Разом за навчальним планом	90	42	22	20	42	6

III. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ I. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДЕФЕКТОЛОГІЇ.

Лекція 1. Вступ. Предмет і завдання дефектології. Поняття «норма» і «відхилення» в розвитку дитини (2 год.)

Дефектологія як інтегрована галузь наукового знання про закономірності та особливості розвитку, навчання й виховання осіб з психічними та/або фізичними порушеннями (порушення зору, слуху, мовлення, інтелекту, опорно-рухового апарату та ін.). Сучасна термінологія в умовах сучасної гуманістичної парадигми дефектології (корекційна педагогіка, спеціальна педагогіка, спеціальна психологія). Об'єкт, предмет і суб'єкт дефектології як науки. Провідні завдання дефектології. Зв'язок дефектології з науками медичного, біологічного, психологічного та педагогічного спрямування. Характеристика провідних галузей дефектології. Поняття «норма» і «відхилення» в розвитку дитини. Поняття «симптом» та «синдром» в дефектології.

Семінарське заняття № 1. Дефектологія як наука, її науково-теоретичні основи (2 год.)

Основні поняття теми: дефектологія, спеціальна педагогіка, дефект, етіологія, симптом, синдром, особа з психофізичними порушеннями, порушення, відхилення.

Рекомендована література: 2, 4, 5, 6, 7, 15,20, 22

Лекція 2. Наукові концепції Л. С. Виготського та їх значення для дефектології (2 год.)

Наукові концепції Л.С. Виготського та їх значення для дефектології. Концепція про культурно-історичне походження психіки та формування вищих психічних функцій, концепція про загальні та специфічні закономірності психічного розвитку в нормі та патології, концепція про провідну роль навчання в розвитку дитини.

Основні поняття теми: методологія, методологічні принципи, теоретичні основи науки, концепції Л.С. Виготського, вищі психічні функції людини, зона актуального розвитку дитини, зона найближчого розвитку дитини, загальні та специфічні закономірності розвитку психіки, дивергенція, конвергенція, дефект розвитку, структура дефекту, первинний дефект, вторинні та третинні відхилення.

Рекомендована література: 2, 4, 5, 6, 7, 15,20, 22

Лекція 3. Етіологія порушень психофізичного розвитку (2 год.)

Умови народження здорової дитини. Репродуктивне здоров'я батьків. Періоди внутрішньоутробного розвитку (гестації): перший період – від дня зачаття до 16 днів вагітності (перші три тижні); другий – з 17-го і закінчується 75-м днем (перші три місяці); третій – з 76-го дня і триває до народження дитини.

Основні групи етіології порушень: фактори, які негативно впливають в період внутрішньоутробного розвитку; вплив негативних факторів під час пологів; вплив негативних факторів в період раннього дитинства. Вроджені і набуті порушення психофізичного розвитку.

Семінарське заняття № 2. Етіологія, форми і види порушень психофізичного розвитку (2 год.).

Основні поняття теми: критичні періоди, репродуктивне здоров'я, умови народження, етіологія, вроджені порушення, набуті порушення, структура порушеного розвитку, первинний дефект, вторинні відхилення.

Рекомендована література: 2, 4, 5, 6, 7, 15,20, 22

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ II.

ДІТИ З ПОРУШЕННЯМИ АНАЛІЗАТОРІВ, МОВЛЕННЯ, ОПОРНО-РУХОВОГО АПАРАТУ ТА НЕРВОВОГО РОЗВИТКУ.

Лекція 4. Діти з порушеннями зору та слуху (2 год.)

Загальна характеристика та значення слухового аналізатору. Діти з порушеннями слуху: глухі діти, слабочуючі, діти які втратили слух на пізніх етапах розвитку. Етіологія порушень слуху: фактори, що викликають зміни в структурі слухового аналізатора; фактори ендогенного та екзогенного впливу на органу слуху плоду; фактори, які негативно впливають на слуховий аналізатор дитини від моменту її народження тощо. Загальна характеристика та значення зорового аналізатору. Діти з порушеннями зору: сліпі, слабозорі. Етіологія порушень зору: вроджені, набуті, прогресуючі та стаціонарні. Класифікація за часом виникнення порушення зору. Особливості розвитку дітей із порушеннями зору та слуху.

Семінарське заняття № 3. Характеристика дітей з порушеннями зору та слуху (2 год.).

Основні поняття теми: слуховий аналізатор, порушення слуху, глухі, слабочуючі, пізноглухі, зоровий аналізатор, порушення зору, сліпі, слабозорі, сліпонароджені, осліплі, набуті порушення, вроджені вади, прогресуючі та стаціонарні порушення.

Рекомендована література: 2, 4, 5, 6, 7, 10, 14, 15, 16, 20, 22

Лекція 5. Діти з порушеннями мовлення та опорно-рухового апарату (4 год.)

Поняття про мову, мовлення та мовленнєву діяльність (загальна характеристика та їх знання). Клініко-педагогічна та психолого-педагогічна класифікації мовленнєвих порушень: їх особливості та специфіка класифікування порушень. Етіологія мовленнєвих порушень: біологічні і соціально-психологічні, органічні і функціональні, центральні і периферичні. Основні групи мовленнєвих порушень: порушення усного мовлення (дислалія, ринолалія, дизартрія, дисфонія, афонія, браділалія, тахілалія, заїкання, алалія, афазія, загальне недорозвинення мовлення, фонетико-фонематичне недорозвинення мовлення); порушення писемного мовлення (дисграфія, аграфія, дислексія, алексія, дизорфографія). Механізми та симптоматика основних мовленнєвих порушень. Особливості розвитку дітей із порушеннями мовлення.

Види патології опорно-рухового апарату: захворювання нервової системи (дитячий церебральний параліч); вроджені патології опорно-рухового апарату: вроджений вивих бедра, кривошия, клишоногість та інші деформації стопи, порушення розвитку хребта, недорозвинення і дефекти кінцівок, порушення розвитку пальці кисті, артрогрипоз тощо; набуті захворювання та ушкодження опорно-рухового апарату: травматичні ушкодження спинного мозку, головного мозку, кінцівок; поліартрит, захворювання скелету; системні захворювання скелету. Загальна характеристика дитячого церебрального паралічу (ДЦП). Етіологія, симптоматика, основні форми ДЦП. Особливості розвитку дітей із порушеннями опорно-рухового апарату.

Семінарське заняття № 4. Характеристика дітей з порушеннями мовлення та опорно-рухового апарату (2 год.).

Основні поняття теми: мова, мовлення, мовленнєва діяльність, порушення мовлення, етіологія, механізми, симптоматика, порушення усного мовлення, порушення писемного мовлення, дислалія, ринолалія, дизартрія, дисфонія, афонія, браділалія, тахілалія, заїкання, алалія, афазія, загальне недорозвинення мовлення, фонетико-фонематичне недорозвинення мовлення, дисграфія, аграфія, дислексія, алексія, дизорфографія, опорно-руховий апарат, дитячий церебральний параліч, спастична диплегія, подвійна геміплегія, геміпаретична форма, гіперкінетична, атонічно-астатична форма.

Рекомендована література: 2, 4, 5, 6, 7, 15, 20, 22

Лекція 6. Діти із захворюваннями нервової системи. Реактивний стан і конфліктні переживання у дітей. Діти з психопатичними формами поведінки. (2 год.)

Реактивний стан і конфліктні переживання у дітей. Причини та прояви даних відхилень. Діти з психопатичними формами поведінки. Фактори, які викликають психопатії. Особливості розвитку дітей із порушеннями психічного розвитку та психопатіями.

Діти із захворюваннями нервової системи. Етіологія захворювання: менінгіт – запалення мозкових оболонок мозку; енцефаліт – запалення головного мозку; лейкоенцефаліти – ураження білої речовини головного мозку; арахноїдити – запалення павутинної оболонки головного та спинного мозку, поліомієліт – гостре інфекційне захворювання головного мозку; ревматизм – інфекційно-алергічне захворювання. Особливості розвитку дітей із порушеннями інтелекту та захворюваннями нервової системи.

Семінарське заняття № 5. Характеристика дітей із реактивними станами, конфліктними переживаннями, психопатичними формами поведінки та захворюваннями нервової системи (2 год.).

Основні поняття теми: невротичні реакції, психопатія: органічна, конституційна, шизоїдна; істеричні психопати, егоцентризм, ревматизм, поліомієліт, нейроінфекції, тропізм, енцефаліт, мікроенцефаліти, менінгіт, лейкоенцефаліти, епілепсія.

Рекомендована література: 2, 4, 5, 6, 7, 15, 20, 22

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ III. ДІТИ З ПОРУШЕННЯМИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО, ПСИХОЛОГІЧНОГО РОЗВИТКУ, РОЗЛАДАМИ АУТИСТИЧНОГО СПЕКТРА ТА СКЛАДНИМИ ПОРУШЕННЯМИ. СИСТЕМА ОСВІТНІХ ПОСЛУГ ДЛЯ ДІТЕЙ З ПОРУШЕННЯМИ ПСИХОФІЗИЧНОГО РОЗВИТКУ.

Лекція 7. Діти з затримкою психічного розвитку. (2 год.)

Загальна характеристика затримки психічного розвитку. Етіологія та провідна симптоматика порушення. Основні типи затримки психічного розвитку: психічний та психофізичний інфантилізм; астенічні та цереброастенічні стани. Форми затримки психічного розвитку дітей: конституційно зумовлена форма затримки психофізичного розвитку; соматично зумовлена затримка психічного розвитку; психогенно зумовлена затримка психічного розвитку; церебрально-органічна форма затримки психічного розвитку.

Семінарське заняття № 6. Характеристика дітей із затримкою психічного розвитку (2 год.).

Основні поняття теми: затримка психічного розвитку, психічний та психофізичний інфантилізм, астенічні та цереброастенічні стани, конституційно зумовлена форма затримки психофізичного розвитку; соматично зумовлена затримка психічного розвитку; психогенно зумовлена затримка психічного розвитку; церебрально-органічна форма затримки психічного розвитку, психічний, психофізичний інфантилізм, астенічний стан, церебральна астенія, соматогенна астенія.

Рекомендована література: 2, 4, 5, 6, 7, 11, 15, 17, 18, 20, 22

Лекція 8. Діти із розумовою відсталістю. (2 год.)

Загальна характеристика розумової відсталості як порушення пізнавальної діяльності. Основні форми розумової відсталості: олігофренія та деменція. Загальна характеристика олігофренії та деменції: причини, симптоматика та основні види.

Семінарське заняття № 7. Характеристика дітей з розумовою відсталістю (2 год.).

Основні поняття теми: розумова відсталість, олігофренія, деменція, форми олігофренії (ідіотія, імбецильність, дебільність, легка, помірна, тяжка, глибока).

Рекомендована література: 2, 4, 5, 6, 7, 11, 15, 17, 18, 20, 22

Лекція 9. Діти з розладами аутистичного спектра та складними порушеннями (2 год.)

Поняття про аутизм, розлади аутистичного спектра. Етіологія, класифікація та симптоматика аутизму. Клініко-психолого-педагогічна характеристика дітей з аутизмом.

Поняття про складні порушення. Основні групи складних порушень: сліпоглухі; розумово відсталі глухі або туговухі; глухі слабозорі; розумово відсталі слабозорі або сліпі. Етіологія сліпоглухонімоти. Набута та вроджена сліпоглухота. Етіологія складних дефектів типу поєднаними сенсорного і інтелектуального дефекту тощо. Особливості розвитку дітей з розладами аутистичного спектра та складними порушеннями.

Семінарське заняття № 8. Характеристика дітей з розладами аутистичного спектра та складними порушеннями (2 год.).

Основні поняття теми: аутизм, розлади аутистичного спектра, сліпоглухонімота, сліпоглухота, складні порушення.

Рекомендована література: 2, 4, 5, 6, 7, 11, 15, 17, 18, 20, 22

Лекція 10. Система освітніх послуг для дітей з порушеннями психофізичного розвитку. (2 год.)

Система спеціальних дошкільних закладів, загальноосвітніх шкіл (шкіл-інтернатів) для дітей з порушеннями психофізичного розвитку в Україні: для дітей з інтелектуальними недоліками (із затримкою психічного розвитку; розумово відсталих; глибоко розумово відсталих); для дітей з порушеннями слуху (зі зниженим слухом; глухих); для дітей з порушеннями зору (сліпих; слабозорих); для дітей з тяжкими порушеннями мовлення; для дітей з порушеннями опорно-рухового апарату.

Структура спеціальної освіти осіб з порушеннями психофізичного розвитку включає: дошкільне виховання; загальну середню освіту; професійну освіту; позашкільне та післяшкільне навчання і виховання; вищу освіту; підвищення кваліфікації, перепідготовку кадрів; самоосвіту, тощо.

Семінарське заняття № 9. Особливості освітніх послуг для дітей з порушеннями психофізичного розвитку (4 год.)

Основні поняття теми: освітні послуги, спеціальні заклади, освіта, порушення психофізичного розвитку.

Рекомендована література: 2, 4, 5, 6, 7, 15, 20, 22

IV. НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНА КАРТА ДИСЦИПЛІНИ «ДЕФЕКТОЛОГІЯ»

Разом 90 год.: лекції – 22 год., семінарські заняття – 20 год., самостійна робота – 42 год., модульний контроль – 6 год.

Назва модуля	Змістовий модуль I. Теоретичні основи дефектології.			Змістовий модуль II. Діти з порушеннями аналізаторів, мовлення, опорно-рухового апарату та нервового розвитку.			Змістовий модуль III. Діти з порушеннями інтелектуального, психологічного розвитку, розладами аутистичного спектра та складними порушеннями. Система освітніх послуг для дітей з порушеннями психофізичного розвитку.			
Кількість балів за модуль	50 балів			77 балів			84 балів			
Лекції	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Теми лекцій	Вступ. Предмет і завдання дефектології. Поняття «норма» і «відхилення» в розвитку дитини.	Наукові концепції Л. С. Виготського та їх значення для дефектології.	Етіологія порушень психофізичного розвитку.	Діти з порушеннями зору та слуху.	Діти з порушеннями мовлення та опорно-рухового апарату.	Діти із захворюваннями нервової системи. Реактивний стан і конфліктні переживання у дітей. Діти з психопатичними формами	Діти із затримкою психічного розвитку	Діти із розумовою відсталістю.	Діти з розладами аутистичного спектра та складними порушеннями.	Система освітніх послуг для дітей з порушеннями і психофізичного розвитку
	1 бал	1 бал	1 бал	1 бал	2 бали	1 бал	1 бал	1 бал	1 бал	1 бал
Теми семінарських занять	Дефектологія як наука, її науково-теоретичні основи.	Етіологія, форми і види порушень психофізичного розвитку.		Характеристика дітей з порушеннями зору та слуху.	Характеристика дітей з порушеннями мовлення та опорно-рухового апарату.	Характеристика дітей із реактивними станами, конфліктними переживаннями, психопатичними формами поведінки	Характеристика дітей із затримкою психічного розвитку	Характеристика дітей з розумовою відсталістю.	Характеристика дітей з розладами аутистичного спектра та складними порушеннями.	Особливості освітніх послуг для дітей з порушеннями психофізичного розвитку.
	2+10 балів			1+10 балів	1+10 балів	1+10 балів	2+10 балів		1+10 балів	2+10 балів
Самостійна робота	(5 балів)	(5 балів)		(5 балів)	(5 балів)	(5 балів)	(5 балів)	(5 балів)	(5 балів)	(5 балів)
Модул. контроль	25 балів			25 балів			25 балів			
Заг.бал				211 бал			Коефіцієнт = 2,11			

V. ПЛАНИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ I. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДЕФЕКТОЛОГІЇ.

Тема 1. Вступ. Предмет і завдання дефектології. Поняття «норма» і «відхилення» в розвитку дитини (2 год.)

Семінарське заняття № 1. Дефектологія як наука, її науково-теоретичні основи. (2 год.)

План:

1. Дайте визначення дефектології. Розкрийте предмет, об'єкт і значення дефектології.
2. Охарактеризуйте провідні завдання дефектології.
3. З якими науками пов'язана дефектологія? Розкрийте їх зв'язок.
4. Розкрийте зміст понять реабілітація, соціалізація, компенсація та корекція.
5. Розкрийте суть процесу корекційного впливу.
6. Розкрийте суть процесу навчання та виховання дітей з психофізичними порушеннями.

Рекомендована література: 2, 4, 5, 6, 7, 15,20, 22

Тема 2. Наукові концепції Л. С. Виготського та їх значення для дефектології

Тема 3. Етіологія порушень психофізичного розвитку

Семінарське заняття № 2. Етіологія, форми і види порушень психофізичного розвитку (2 год.).

План:

1. Розкрийте зміст поняття «етіологія»
2. Охарактеризуйте основну етіологію порушеного розвитку особистості.
3. Назвіть тератогени та обґрунтуйте їх дію на організм людини.
4. Охарактеризуйте фактори ризику, що ускладнюють перебіг вагітності та народження здорової дитини.
5. Назвіть критичні періоди внутрішньоутробного розвитку дитини.
6. Охарактеризуйте спадкові хвороби людини.
7. Назвіть види генних мутацій, які призводять до спадкових захворювань.
8. Розкрийте зміст концепції про культурно-історичне походження психіки та формування вищих психічних функцій.
9. Розкрийте зміст концепції про загальні та специфічні закономірності психічного розвитку в нормі та патології.
10. Розкрийте зміст концепції про провідну роль навчання в розвитку дитини.

Рекомендована література: 2, 4, 5, 6, 7, 15,20, 22

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ II.

ДІТИ З ПОРУШЕННЯМИ АНАЛІЗАТОРІВ, МОВЛЕННЯ, ОПОРНО- РУХОВОГО АПАРАТУ ТА НЕРВОВОГО РОЗВИТКУ.

Тема 4. Діти з порушеннями зору та слуху.

Семінарське заняття № 3. Характеристика дітей з порушеннями зору та слуху (2 год.).

План:

1. Визначте значення слухового аналізатору.
2. Охарактеризуйте дітей з порушеннями слуху.
3. Розкрийте класифікацію порушень слуху.
4. Опишіть етіологію порушень слуху.

5. Охарактеризуйте глухих дітей.
6. Охарактеризуйте пізнооглухлих дітей.
7. Охарактеризуйте слабочуючих дітей.
8. Визначте значення зорового аналізатору.
9. Охарактеризуйте дітей з порушеннями зору.
10. Розкрийте основну класифікацію порушень зору.
11. Опишіть етіологію порушень зору.
12. Охарактеризуйте сліпих дітей.
13. Охарактеризуйте сабозорих дітей.
14. Охарактеризуйте сліпонароджених дітей.
15. Охарактеризуйте осліплених дітей.

Рекомендована література: 2, 4, 5, 6, 7, 10, 14, 15, 16, 20, 22

Тема 5. Діти з порушеннями мовлення та опорно-рухового апарату

Семінарське заняття № 4. Характеристика дітей з порушеннями мовлення та опорно-рухового апарату (2 год.).

План:

1. Охарактеризуйте порушення мовлення у дітей.
2. Назвіть основні причини мовленнєвих порушень.
3. Охарактеризуйте основні періоди нормального мовленнєвого розвитку дитини.
4. Назвіть критичні періоди в розвитку мовленнєвої функції дитини.
5. Назвіть основні класифікації мовленнєвих порушень.
6. Охарактеризуйте порушення усного мовлення. Визначте основні види порушень, їх симптоматику та особливості.
7. Охарактеризуйте порушення писемного мовлення. Визначте основні види порушень, їх симптоматику та особливості.
8. Опишіть основні види патологій опорно-рухового аналізатору.
9. Охарактеризуйте дитячого церебрального паралічу.
10. Визначте етіологію ДЦП.
11. Опишіть провідну симптоматику ДЦП.
12. Зазначте основні форми ДЦП.

Рекомендована література: 2, 4, 5, 6, 7, 15, 20, 22

Тема 6. Діти із захворюваннями нервової системи. Реактивний стан і конфліктні переживання у дітей. Діти з психопатичними формами поведінки

Семінарське заняття № 5. Характеристика дітей із реактивними станами, конфліктними переживаннями, психопатичними формами поведінки та захворюваннями нервової системи (2 год.).

План:

1. Розкрийте сутність поняття реактивні стани.
2. Визначте етіологію та прояви реактивних станів.
3. Охарактеризуйте дітей з реактивними станами.
4. Охарактеризуйте а дітей з психопатичними формами поведінки.
5. Охарактеризуйте дітей із захворюваннями нервової системи.

Рекомендована література: 2, 4, 5, 6, 7, 15, 20, 22

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ III.

ДІТИ З ПОРУШЕННЯМИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО, ПСИХОЛОГІЧНОГО РОЗВИТКУ, РОЗЛАДАМИ АУТИСТИЧНОГО СПЕКТРА ТА СКЛАДНИМИ ПОРУШЕННЯМИ. СИСТЕМА ОСВІТНІХ ПОСЛУГ ДЛЯ ДІТЕЙ З ПОРУШЕННЯМИ ПСИХОФІЗИЧНОГО РОЗВИТКУ.

Тема 7. Діти з затримкою психічного розвитку

Семінарське заняття № 6. Характеристика дітей із затримкою психічного розвитку (2 год.).

План:

1. Розкрийте сутність поняття затримка психічного розвитку.
2. Опишіть етіологію затримки психічного розвитку дитини.
3. Охарактеризуйте основні типи затримки психічного розвитку.
4. Визначте та охарактеризуйте основні форми затримки психічного розвитку.

Рекомендована література: 2, 4, 5, 6, 7, 11, 15, 17, 18, 20, 22

Тема 8. Діти із розумовою відсталістю

Семінарське заняття № 7. Характеристика дітей з розумовою відсталістю (2 год.).

План:

1. Дайте визначення розумової відсталості.
2. Розкрийте етіологію розумової відсталості.
3. Визначте провідну симптоматику розумової відсталості.
4. Охарактеризуйте основні форми розумової відсталості.
5. Визначте етіологію олігофренії.
6. Охарактеризуйте симптоматику олігофренії.
7. Опишіть форми олігофренії за глибиною дефекту.
8. Розкрийте сутність поняття деменція.
9. Охарактеризуйте деменцію, її етіологію та симптоматику.

Рекомендована література: 2, 4, 5, 6, 7, 11, 15, 17, 18, 20, 22

Тема 9. Діти з розладами аутистичного спектра та складними порушеннями

Семінарське заняття № 8. Характеристика дітей з розладами аутистичного спектра та складними порушеннями (2 год.).

План:

1. Дайте визначення розладів аутистичного спектра.
2. Розкрийте етіологію розладів аутистичного спектра.
3. Охарактеризуйте симптоматику розладів аутистичного спектра
4. Назвіть основні клініко-психолого-педагогічні прояви розлади аутистичного спектра.
5. Дайте визначення поняття складні порушення.
6. Розкрийте причини, що призводять до складних порушень.
7. Охарактеризуйте дітей зі сліпоглухотою.
8. Охарактеризуйте дітей із поєднанням сенсорного та інтелектуального порушення.

Рекомендована література: 2, 4, 5, 6, 7, 11, 15, 17, 18, 20, 22

Тема 10. Система освітніх послуг для дітей з порушеннями психофізичного розвитку.

Семінарське заняття № 9. Особливості освітніх послуг для дітей з порушеннями психофізичного розвитку (4 год.).

План:

1. Визначте провідні освітні заклади для дітей з порушеннями психофізичного розвитку.
2. Розкрийте завдання соціально-реабілітаційних закладів для дітей з порушеннями психофізичного розвитку.
3. Розкрийте структуру спеціальної освіти осіб з порушеннями психофізичного розвитку.
4. Визначте актуальні проблеми сучасної системи освітніх послуг для дітей з порушеннями психофізичного розвитку. Обґрунтуйте свою точку зору.

5. Визначте та аргументуйте діяльність соціального працівника з особами, які мають порушення психофізичного розвитку, в умовах освітнього закладу (освітній заклад та нозологія на вибір студента).

Рекомендована література: 2, 4, 5, 6, 7, 15,20, 22

VI. ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ I. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДЕФЕКТОЛОГІЇ.

Тема. Вступ. Предмет і завдання дефектології. Поняття «норма» і «відхилення» в розвитку дитини – 5 год.

1. Складіть дефектологічний словник (протягом всього терміну вивчення дисципліни ведіть словник, записуючи основні терміни понятійно-категоріального апарату дефектології із понятійно-термінологічних словників та текстів лекцій).

Рекомендована література: 2, 4, 5, 6, 7, 15,20, 22

Тема. Наукові концепції Л. С. Виготського та їх значення для дефектології. Етіологія порушень психофізичного розвитку – 11 год.

1. Підготуйте доповідь на тему: «Причини виникнення порушень психофізичного розвитку» (за результатами перегляду документальних фільмів «BBC Дев'ять місяців, которые создают нас (1-3 серії)» - Режим доступу : <http://dokonlin.ru/video/bbc-horizon-devjat-mesjacev-kotorye-sozd.html>).

Рекомендована література: 2, 4, 5, 6, 7, 15,20, 22

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ II. ДІТИ З ПОРУШЕННЯМИ АНАЛІЗАТОРІВ, МОВЛЕННЯ, ОПОРНО-РУХОВОГО АПАРАТУ ТА НЕРВОВОГО РОЗВИТКУ.

Тема: Діти з порушеннями зору та слуху – 4 год.

1. Підготуйте реферат на тему: «Компенсаторні можливості дітей з сенсорними порушеннями».

Рекомендована література: 2, 4, 5, 6, 7, 10, 14, 15, 16, 20, 22

Тема. Діти з порушеннями мовлення та опорно-рухового апарату – 6 год.

1. Заповніть таблицю (два мовленнєвих порушення на вибір студента):

Порівняльна характеристика симптоматики мовленнєвих порушень

Мовленнєве порушення	Мовленнєва симптоматика	Немовленнєва симптоматика

2. Заповнити таблицю:

Основні форми ДЦП

	місце ураження в ЦНС	прояви рухових порушень
Спастична диплегія		
Подвійна геміплегія		
Геміпаретична форма		
Гіперкінетична форма		
Атонічно-астатична форма		

Рекомендована література: 2, 4, 5, 6, 7, 10, 14, 15, 16, 20, 22

Тема. Діти із захворюваннями нервової системи. Реактивний стан і конфліктні переживання у дітей. Діти з психопатичними формами поведінки. – 4 год.

Заповніть таблицю:

Порівняльна характеристика основних порушень в розвитку

	Психічний розвиток	Мовленнєвий розвиток	Сенсорний розвиток	Моторний розвиток	Емоційно-вольова сфера
реактивні стани					
конфліктні переживання					
психопатичні форми поведінки					
захворювання нервової системи					

Рекомендована література: 2, 4, 5, 6, 7, 10, 14, 15, 16, 20, 22

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ III.

ДІТИ З ПОРУШЕННЯМИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО, ПСИХОЛОГІЧНОГО РОЗВИТКУ, РОЗЛАДАМИ АУТИСТИЧНОГО СПЕКТРА ТА СКЛАДНИМИ ПОРУШЕННЯМИ. СИСТЕМА ОСВІТНІХ ПОСЛУГ ДЛЯ ДІТЕЙ З ПОРУШЕННЯМИ ПСИХОФІЗИЧНОГО РОЗВИТКУ.

Тема. Діти із затримкою психічного розвитку. – 3 год.

Заповніть таблицю:

Порівняльна характеристика основних порушень в розвитку

	Психічний розвиток	Мовленнєвий розвиток	Сенсорний розвиток	Моторний розвиток	Емоційно-вольова сфера
інфантилізм					
астенія					

Рекомендована література: 2, 4, 5, 6, 7, 11, 15, 17, 18, 20, 22

Тема. Діти із розумовою відсталістю. – 3 год.

Заповніть таблицю:

Напрямки корекційної роботи при розумовій відсталості:

	Напрямки корекційної роботи
олігофренія:	
- легка	
- помірна	
- тяжка	
деменція	

Рекомендована література: 2, 4, 5, 6, 7, 11, 15, 17, 18, 20, 22

Тема. Діти з розладами аутистичного спектра та складними порушеннями – 3 год.

Заповніть таблицю:

Сучасні трактування понять

	визначення порушення	автор	джерело
	розлади аутистичного спектра		
1			

2			
3			
4			
5			
складні порушення			
1			
2			
3			
4			
5			

Рекомендована література: 2, 4, 5, 6, 7, 11, 15, 17, 18, 20, 22

Тема. Система освітніх послуг для дітей з порушеннями психофізичного розвитку.

– 3 год.

Написати реферат за поданим планом:

1. Завдання провідних освітніх закладів для дітей з порушеннями психофізичного розвитку.

2. Завдання соціально-реабілітаційних закладів для дітей з порушеннями психофізичного розвитку.

Рекомендована література: 2, 4, 5, 6, 7, 15, 20, 22

КАРТА САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТА

Змістовий модуль та теми курсу	Академічний контроль
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ І. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДЕФЕКТОЛОГІЇ. (16 год.)	
Тема 1. Вступ. Предмет і завдання дефектології. Поняття «норма» і «відхилення» в розвитку дитини. – 5 год.	Семінарське заняття, самостійна робота
Тема 2. Наукові концепції Л. С. Виготського та їх значення для дефектології – 6 год.	Семінарське заняття, самостійна робота
Тема 3. Етіологія порушень психофізичного розвитку. – 5 год.	Семінарське заняття, самостійна робота модульний контроль,
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ ІІ. ДІТИ З ПОРУШЕННЯМИ АНАЛІЗАТОРІВ, МОВЛЕННЯ, ОПОРНО-РУХОВОГО АПАРАТУ ТА НЕРВОВОГО РОЗВИТКУ. (14 год.)	
Тема 4. Діти з порушеннями зору та слуху. – 4 год.	Семінарське заняття, самостійна робота
Тема 5. Діти з порушеннями мовлення та опорно-рухового апарату – 6 год.	Семінарське заняття, самостійна робота
Тема 6. Діти із захворюваннями нервової системи. Реактивний стан і конфліктні переживання у дітей. Діти з психопатичними формами поведінки. – 6 год.	Семінарське заняття, самостійна робота модульний контроль
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ ІІІ. ДІТИ З ПОРУШЕННЯМИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО, ПСИХОЛОГІЧНОГО РОЗВИТКУ, РОЗЛАДАМИ АУТИСТИЧНОГО СПЕКТРА ТА СКЛАДНИМИ ПОРУШЕННЯМИ. СИСТЕМА ОСВІТНІХ ПОСЛУГ ДЛЯ ДІТЕЙ З ПОРУШЕННЯМИ ПСИХОФІЗИЧНОГО РОЗВИТКУ. (12 год.)	
Тема 7. Діти з затримкою психічного розвитку. – 3 год.	Семінарське заняття, самостійна робота
Тема 8. Діти із розумовою відсталістю. – 3 год.	Семінарське заняття, самостійна робота
Тема 9. Діти з розладми аутистичного спектра та складними	Семінарське заняття,

порушеннями. – 3 год.	самостійна робота
Тема 10. Система освітніх послуг для дітей з порушеннями психофізичного розвитку. – 3 год.	Семінарське заняття, самостійна робота, модульний контроль,
Разом за навчальним планом: 42 год.	

VII. СИСТЕМА ПОТОЧНОГО ТА ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

Навчальні досягнення здобувача першого (бакалаврського) рівня з дисципліни «Дефектологія» оцінюються за Європейською кредитною трансферно-накопичувальною системою (ЄКТС), в основу якої покладено принцип поопераційної звітності, обов'язковості модульного контролю, накопичувальної системи оцінювання рівня знань, умінь та навичок.

Контроль успішності здобувачів вищої освіти з урахуванням поточного і підсумкового оцінювання здійснюється відповідно до навчально-методичної карти (п. IV), де зазначено види й терміни контролю. Систему рейтингових балів для різних видів контролю та порядок їх переведення у європейську (ECTS) шкалу подано у табл. 7.1, табл. 7.2.

Таблиця 7.1

**Система оцінювання навчальних досягнень студентів з дисципліни
«Дефектологія»**

Вид діяльності	Бал	Σ балів
1. Відвідування лекцій	1	11 x 1 = 11
2. Відвідування семінарських занять	1	10 x 1 = 10
3. Робота на семінарських заняттях	10	7 x 10 = 70
4. Виконання мод. контр. роботи	25	3 x 25 = 75
5. Виконання сам. роботи	45	1 x 45 = 45
РАЗОМ БАЛІВ		211

Розрахунок коефіцієнту: **211 : 100 = 2,11**

Кількість балів за роботу з теоретичним матеріалом, на семінарських заняттях, під час виконання самостійної роботи залежить від дотримання таких вимог:

- ✓ своєчасність виконання навчальних завдань;
- ✓ повний обсяг їх виконання;
- ✓ якість виконання навчальних завдань;
- ✓ самостійність виконання;
- ✓ творчий підхід у виконанні завдань;
- ✓ ініціативність у навчальній діяльності.

У процесі оцінювання навчальних досягнень здобувача вищої освіти застосовуються такі методи:

- **Методи усного контролю:** індивідуальне опитування, фронтальне опитування, співбесіда.
- **Методи письмового контролю:** модульне письмове тестування; звіт, реферат, есе.
- **Методи самоконтролю:** уміння самостійно оцінювати свої знання, самоаналіз.

**Порядок переведення рейтингових показників успішності
в європейські оцінки ECTS**

Рейтингова оцінка	Оцінка за стобальною шкалою	Значення оцінки
A	90 – 100 балів	Відмінно – відмінний рівень знань (умінь) в межах обов'язкового матеріалу з, можливими, незначними недоліками
B	82-89 балів	Дуже добре – достатньо високий рівень знань (умінь) в межах обов'язкового матеріалу без суттєвих (грубих) помилок
C	75-81 балів	Добре – в цілому добрий рівень знань (умінь) з незначною кількістю помилок
D	69-74 балів	Задовільно – посередній рівень знань (умінь) із значною кількістю недоліків, достатній для подальшого навчання або професійної діяльності
E	60-68 балів	Достатньо – мінімально можливий допустимий рівень знань (умінь)
Fx	35-59 балів	Незадовільно з можливістю повторного складання – незадовільний рівень знань, з можливістю повторного перескладання за умови належного самостійного доопрацювання
F	1-34 балів	Незадовільно з обов'язковим повторним вивченням курсу – досить низький рівень знань (умінь), що вимагає повторного вивчення дисципліни

Кожний модуль включає бали за поточну роботу здобувача першого (бакалаврського) рівня на семінарських заняттях, виконання самостійної роботи, модульну контрольну роботу.

Реферативні дослідження та есе, які виконує студент за визначеною тематикою, обговорюються та захищаються на семінарських заняттях.

Модульний контроль знань здобувача першого (бакалаврського) рівня здійснюється після завершення вивчення навчального матеріалу модуля.

Кожний модуль включає бали за поточну роботу студента на семінарських заняттях, виконання самостійної роботи, модульну контрольну роботу.

Виконання модульних контрольних робіт здійснюється з використанням роздрукованих завдань.

VIII. МЕТОДИ НАВЧАННЯ

I. Методи організації та здійснення навчально-пізнавальної діяльності

1) За джерелом інформації:

- *Словесні*: лекція (традиційна, проблемна) із застосуванням комп'ютерних інформаційних технологій (PowerPoint – Презентація), семінари, пояснення, розповідь, бесіда.

- *Наочні*: спостереження, ілюстрація, демонстрація.

- *Практичні*: виконання практичних робіт.

2) За логікою передачі і сприймання навчальної інформації: індуктивні, дедуктивні, аналітичні, синтетичні.

3) За ступенем самостійності мислення: репродуктивні, пошукові, дослідницькі.

4) За ступенем керування навчальною діяльністю: під керівництвом викладача; самостійна робота студентів: з книгою; виконання індивідуальних навчальних проєктів.

II. Методи стимулювання інтересу до навчання і мотивації навчально-пізнавальної діяльності:

1) Методи стимулювання інтересу до навчання: навчальні дискусії; створення ситуації пізнавальної новизни; створення ситуацій зацікавленості (метод цікавих аналогій тощо).

ІХ. МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КУРСУ

- ✓ робоча навчальна програма;
- ✓ навчальні посібники;
- ✓ опорні конспекти лекцій;
- ✓ схематична наочність;
- ✓ засоби підсумкового контролю (комплект друкованих завдань для підсумкового контролю).

X. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна:

1. Дитина з особливими освітніми потребами: медичні та психолого педагогічні аспекти розвитку, навчання та виховання: навч.-метод. посіб. / Бойчук Ю. Д., Сіліна Г. О., та ін. [За заг. ред. Покроєвої Л. Д.]. – Харків: Харківська академія неперервної освіти, Видавництво «Точка», 2014. – 292 с.

2. Миронова С. П. Основи корекційної педагогіки: навч.-метод. посіб. / С. П. Миронова, О. В. Гаврилов, М. П. Матвеева; [За заг. ред. С. П. Миронової]. – Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2010. – 264 с.

3. Никуленко Т. Г. Коррекционная педагогика: [учеб. пособие для вузов] – М.: Феникс, 2006. – 382 с.

4. Основи дефектології : [навч. посіб. для студ. вищ. пед. навч. закладів] / І. М. Маруненко, В. І. Бобрицька, Є. О. Неведомька, З. Ф. Сіверс. – вид. 2-е, стереотип. – К.: КМПУ ім. Б. Д. Грінченка, 2006. – 144 с.

5. Особлива дитина : навчання і виховання. : наук. збірник. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lib.vippro.org.ua/periodyka.php?cat=68>

6. Пахомова Н. Г. Спеціальна педагогіка з історією : навч. посіб. для студ. спец. 6.010100 – «Корекційна освіта» / Н. Г. Пахомова. – 2-ге вид. – Полтава : ТОВ «АСМІ», 2012 – 280 с.

7. Специальная педагогика : учеб. пособ. для студ. высш. учеб. заведений / [Л. И. Аксенова, Б. А. Архипов, Л. И. Белякова и др.]; За ред. Н. М. Назаровой. – М. : Академия, 2010. – 400 с.

8. Трофимова Н. М. Основы специальной педагогики и психологии: [учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений] / Н. М. Трофимова, С. П. Дуванова, Н. Б. Трофимова, Т. Ф. Пушкина. – СПб.: Питер, 2005. – 304 с.

Додаткова:

9. Андреева Л. В. Сурдопедагогика: [учебник для студ. высш. учеб. заведений] / Л. В. Андреева; Под науч. ред. Н. М. Назаровой, Т. Г. Богдановой. – М.: Издательский центр «Академия», 2005. – 576 с.

10. Борякова Н. Ю. Педагогические системы обучения и воспитания детей с отклонениями в развитии : [учеб. пособ. для студентов]. – М. : АСТ, Астрель, 2008. – 222 с.

11. Вознюк Л. М. Дитячий церебральний параліч: поради батькам і педагогам / Л. М. Вознюк, Н. Б. Климчук, І. М. Мерленко, В. С. Петрович. – Луцьк, 2002. – 74 с.

12. Глоба О. П. Педагогічні умови забезпечення трудової реабілітації осіб з обмеженими можливостями / О. П. Глоба // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та психологія: зб. наук. праць. – К.: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2015. – № 30. – С.41-47.

13. Головчиц Л. А. Дошкольная сурдопедагогика: воспитание и обучение дошкольников с нарушениями слуха: [учеб. пособ. для студ. высших учеб. заведений]. – М.: ВЛАДОС, 2001. – 304 с.
14. Гонеев А. Д. Основы коррекционной педагогики: [учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. Заведений] / А. Д. Гонеев, Н. И. Лифинцева, Н. В. Ялпаева / Под ред. В. А. Сластенина. – 2-е изд., перераб. – М.: Издательский центр «Академия», 2002. – 272 с.
15. Ермаков В. П. Основы тифлопедагогика: развитие, обучение и воспитание детей с нарушениями зрения / В. П. Ермаков, Г. А. Якунин. – М., 2000. – 240 с.
16. Заширинская О. В. Психология детей с задержкой психического развития: [учебное пособие] – изд. 2-е, испр. и доп. – СПб.: Речь, 2007. – 168 с.
17. Исаев Д. Н. Умственная отсталость у детей и подростков: [руководство] – СПб.: Речь, 2003. – 391 с.
18. Колупаєва А. А. Освіта дітей з особливими освітніми потребами за часів незалежності України : етапність у стратегічному вимірі / А. А. Колупаєва, О. М. Таранченко // Особлива дитина : навчання і виховання. – 2016. – №3(79). – С. 7–19.
19. Корекційна педагогіка: навч. посіб. / О. Ф. Кисла. – К.: Кондор-Видавництво, 2016. – 338 с.
20. Кот М. З. Теорія і методика виховної роботи: [навчальний посібник] / М. З. Кот. – К., 2011. – 216 с.
21. Мартинчук О.В. Основи корекційної педагогіки: [навч.-метод. посіб. для студентів напряму підготовки «Дошкільна освіта»] / О. В. Мартинчук. – К.: Київськ. ун-т імені Бориса Грінченка, 2010. – 288 с.
22. Основы обучения и воспитания детей с особенностями психофизического развития: вопросы и ответы: [учебно-методическое пособие] / В. В. Хитрюк. – Барановичи: РИО БарГУ, 2011. – 198 с.
23. Сак Т. В. Оцінювання навчальних досягнень учнів з особливими освітніми потребами в інклюзивному класі: навч.-метод. посіб. / Т. В. Сак. – Чернівці: «Букрек», 2015. – 184 с.
24. Синьов В. М. Основы дефектології: [навч. посібник] / В. М. Синьов, Г. М. Кобернік. – К.: Вища школа, 1994. – 143 с.
25. Специальная дошкольная педагогика: [учебное пособие] / Е. А. Стребелева, А. Л. Венгер, Е. А. Екжанова и др. / Под ред. Е. А. Стребелевой. – М.: Издательский центр «Академия», 2002. – 312 с.